

ГОДИШНИК НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ
АСОЦИАЦИЯ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ В СУ
КАТЕДРА СОЦИОЛОГИЯ, ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
Том 2, 2005-2006

**ТАТУИРОВКИ И ОТНОШЕНИЕ КЪМ ТЯЛОТО,
СГЛОБЯВАНЕ НА ИДЕНТИЧНОСТ**

ВЕРНИКА ДИМИТРОВА

КУРСОВА РАБОТА ПО СОЦИОЛОГИЯ НА КУЛТУРАТА

РЪКОВОДИТЕЛ: АС. МИЛА МИНЕВА

Ще разгледам татуировките като индикатор за отношение към тялото. Въпросите са: как обръщаме внимание на тялото, на какво по-точно и какви са условията да мислим тялото като средство за индивидуализиране? Как осъзнаваме нашата идентичност и индивидуалност? Как се конструират хората като индивидуалности, идентичности, и чрез какви инструменти? Трябва да имаме предвид, че понятията за индивидуалност и идентичност наблягат на частното в противоположност на общото, т.е. наблягат на различието, което означава отказ да се уеднаквява.

Е. Зарецки открива тенденция хората от работническата класа да черпят идентичност по-скоро от културни образи, отколкото от опита на работното си място, т.е. индивидите черпят идентичност повече от частната сфера - личния живот, отколкото от опита на работното си място. Личният опит става важен за сглобяването на идентичността, тя се сглобява чрез отбирането и придаването на по-голяма важност на някои моменти в сравнение с други. От противопоставянето на „свободно време” и „работно време” произтича противопоставянето между роля и личност. Понятието „роля” е свързано с работното място, то уеднаквява (освен ако работното място не е много специфично), а „личност” е по-общо, защото изразява различност и уникалност. Второто включва и специфичния начин, по който играем ролята си (ролята, която заемаме на работното си място, по-скоро зависи от вече конструираната личност). Ролите, които играем на работното място, са точно определени, следователно те имат свойството да уеднаквяват. По-важен източник на идентичност е свободното време и това, което правим през него – хобито, например, е един източник на идентичност (хората се различават по това дали хобито им е да карат ски, или нещо друго - едно такова хоби е и татуирането или, по-скоро, склонността към татуировки). Да вземем за пример човек, който е обикновен работник, а през свободното си време е моторист. Този човек извлича своята идентичност през свободното си време. Затова, когато говорим за извличане на идентичност през татуировки, ще говорим главно за опит през свободното време (много рядко човекът прави татуировки в работно време).

Тенденцията „да се дефинира идентичността в културни понятия и да се маргинализира опитът на работното място”*1 (стр. 341) е забелязана и от А. Тофлър. Неговата логика е, че с намаляване на работния ден и повишаване на стандарта на живот работническата класа има повече свободно време и средства; тя вече може да избира и потребява повече. Тези индивиди се различават по вещите си*, по това, което

потребяват и избират, островчето, което ги спасява от „свръхизбор“, е изборът на група, чрез която да се самоопределят. Принадлежността към група означава, че индивидите могат да потребяват и избират това, което е възможно в нейната рамка. Тази рамка ги спасява от „свръхизбор“. Тя по-скоро има препоръчителен характер. Така вещите се натоварват със значение, те имат символна стойност. Да имаш вещь от определен вид показва социална принадлежност (вещта говори повече за твоята социална принадлежност, както при Gold Card*2- в случая е символ на социален престиж), групова идентификация и стил на живот. Следователно татуировките са вещи, чрез които индивидите се различават. Те ги интерпретират по различен начин - например понякога се припознават и идентифицират чрез тях. Индивидите са свободни да правят това в сферата на личния си живот - в сферата на частното пространство те се дефинират повече през вещи и културни образи (поякога наложени през публичното пространство).

В публичното пространство има различни отзиви за татуировките. В lifestyle списания като „Егоист“ за татуировки пишат хора, които са си направили скоро. Те проблематизират вземането на решение, колко трудно е, защото остава за цял живот. Поради това актът на татуиране се представя като ритуал. Споменава се също, че татуировката може „да направи тялото по-интересно“ и чрез избора на татуировка „можем да разкрием своята идентичност“ (www.crayzitatoo.narod.ru), тя може да ни направи по-различни и чрез нея можем да се идентифицираме с образи от публичното пространство (както в интервю 3, където респондентът казва, че си е направил татуировка с образ обложка на любима група) или да се припознаваме с определени социални групи. Т.е. от една страна тя служи за разпознаване, принадлежност към определена група, затова различните групи развиват различен стил (от интервю 1 - рапърите имат различен стил. Респондентът казва, че чрез различните стилове се разпознават и различните стилове в тяхното течение.). От друга страна, чрез различната картинка се постига разграничение вътре в групата, чрез нея можеш да станеш по-интересен и различен. Т.е. стилът служи за разграничението от „другите“, а в рамките на този стил различните разновидности служат за различаване вътре в групата. Например в стила, който можем да наречем Dark, ще разграничим Evil, Horror, Monsters и т.н. (www.pleven-city.com). Татуировките са механизъм за разграничаване, но тук въпросът е: как става възможно да се разграничаваме чрез телесността си?

Н.Елиас забелязва процес на увеличаване на „личните“ и „интимните“ сфери на нашия живот, т.е. това, което ни интересува, е процесът на пренасяне на тялото в

сферата на интимното, или процес на преместване на някои дейности „зад кулисите”. Той забелязва съществена промяна в чувствителността на хората: „Чувствителността по отношение на всичко, което влиза в допир с тялото, нараства”(*2). Например след Първата световна война хората започват да пътуват повече и поведението при спане се променя - забелязва се преход от нощница към пижама, защото е по-удобна, но и защото скрива тялото по-добре. Равнището на срам е процес, който действа навътре, защото чувството за срам действа като саморегулация. По отношение на тялото хората стават все по-чувствителни, то се премества в сферата на личното, затова е от огромно значение за човека. Принадлежността му към сферата на личното го прави важно за определяне на нашата идентичност. Поради това то става средство за индивидуализиране наред с много други такива - например четенето на определен тип литература.

Възприемането на тялото като интимно и лично води до това, че самият акт на татуиране е табуизиран*, в публичното пространство е представян като нещо тайно, скрито, актът се описва на много места като ритуал. И това произхожда от преместването на тялото „зад кулисите”. Щом тялото е нещо толкова интимно и лично, то един от начините да прикрепяме идентичност ще стане чрез него; това не би станало, ако не го възприемахме по този начин. Например в интервю¹ респондентът казва, че татуирането е нещо сериозно, защото е траен белег и след смяната на роля то може да ти пречи.

Ако свържем двата процеса - на увеличаване чувствителността към тялото и индивидуализирането чрез избори в свободното време, ще стигнем до извода, че татуировката е вещ, чрез избора ѝ се различаваме, но я поставяме на място, което е много важно за осъзнаване на нашата идентичност- тялото. Поставянето на вещ, която се интерпретира по различен начин, на такова място, е нещо като поставянето на вещ в дома. Домът е едно от местата на личното пространство, на семейството, и поставянето на вещ означава много, вещта е символ на нещо и поставянето ѝ в сферата на личното означава обвързване с това, на което е символ. Татуировката по силата на поставянето ѝ в сферата на „личното” е силен белег на разграничение. Тя е вещ, която можем да моделираме, както моделираме своя автомобил (*3), избираме си я от каталог и можем да я сглобяваме, чрез което постигаме ефекта на индивидуалното.

Всяка група развива своя система от знаци, символи или стил на живот, като понякога стилът на живот включва всякакви практики - например рапърите от интервю¹ трябва да правят един от четирите компонента (брейк, ди джей, графийти или

рапиране), но те носят определен тип дрехи и развиват свой стил на татуиране. Всичко, което влиза в отношение с тялото, е много важно за осъзнаване на нашата идентичност, като дрехи, прически, храна, татуировки. Тук трябва да разделим белезите на тялото, чрез които се различават индивидите, на трайни и нетрайни. Когато говорим за нетрайни белези, ще разбираме такива, които лесно могат да се отстранят, например грим, прически, дрехи. Чрез тях можем да прикрепяме идентичност нетрайно, т.е., чрез определен избор или отказ от тях ние можем да прикрепяме идентичност, която винаги можем да променим (това дали ще го направим, или не, е въпрос на личен избор). В момента се забелязва модата да се правят татуировки с къна, или „белите“ татуировки (www.dnes.bg). Те са нетрайни и са предназначени за хора, които искат да имат, но се страхуват, че след известно време няма да им харесва. Това е страх от трайно прикрепяне на идентичност, тук се набляга на промяната, на идеята-толкова се променяме, че не знаем какво ще ни харесва след известен период от време. Един често изтъкван довод е, че татуировката може да попречи на работата или при „интервю за работа могат да не изберат теб“ (интервю 3) или (интервю 4) „добрите фирми със сигурност няма да изберат такъв човек“; интервюираната Рени от списание „Ева“ казва: „Имам чувството, че откритите татуировки са пречки пред намирането на работа“ (www.eva.bg/krasota_i_zdrave/temi_zdrave). Това е резултат от един друг публичен образ на татуираните - в списание „Ева“ (www.eva.bg) пише, че повечето татуирани са „пушачи, осъждани, с ниска степен на образование или разведени“. Също, обикновено във филмите отрицателният герой има татуировка. Кое то води до убеждението, че татуировките могат да попречат на работата или на някоя друга роля, която ще изпълнява човекът - в интервю 1 респондентът казва, че ако си куриер, можеш да уплашиш някоя баба.

В противоположност на нетрайните са трайните белези, те означават трайно прикрепяне на идентичност - обвързване с някаква идеология, група или стил на живот или припознаване с образи от публичното пространство (например в интервю 3 - татуировка с образ на любима група). Такива белези са бодибилдинг, бодиарт, пластична хирургия и т.н. И тук идва въпросът: „Защо трайно да прикрепяме идентичности?“ Тофлър дава отговор на това: поставени пред „свръхизбор“ и желаещи да го избегнат, индивидите са склонни трайно да прикрепят идентичности. Прикрепянето на идентичност е свързано с избор на „стил на живот“ - с избора на кола (моделирай си автомобил), дрехи и всякакви „белези на разграничение“, които могат да бъдат и трайни, и нетрайни.

Изповядването на определена идеология понякога води до трайно прикрепяне на идентичност. Ако погледнем програмата на тату феста, който се провежда всяка година в София, ще разберем каква е една от идеологиите на хората, които са склонни да си правят татуировки. Този фестивал се организира от няколко студия, които правят татуировки. Те избират водещ и групи, които да свирят, като така привличат хора, които те определят като склонни да си правят татуировки. Например групите „Фрапето и индъстриъл дарк електро метъл проекта shemale Zero”. Тук татуирането се свързва с определен стил на живот, който включва слушане на определен стил музика и занимания, които се определят като „екстремни” (<http://avtora.com/news/nowini>). Татуировките са определени като „екстремни”, защото те са траен белег- остават за цял живот.

Отказът от трайно прикрепяне на идентичност понякога може да означава, че индивидът не знае дали ще се промени и ако се промени, това може да му попречи (в интервю 1 респондентът казва, че да решиш да си направиш татуировка е сериозен проблем, защото не знаеш дали ще ти харесва след известен период от време). Също отказът от трайно и нетрайно прикрепяне може да е дистанциране от определени групи, отказът от действие също е отношение към тялото и може да помогне за прикрепяне на идентичност. Такива групи са тези с идеята за здравословен начин на живот - те отричат такова отношение към тялото, за тях това е „крайно”, те не мислят, че по такъв начин могат да се различат (татуировката не е „белег на разграничение”) (интервю 2). Но така те се дистанцират от групи, които например водят нездравословен начин на живот и в чиято култура се включва такова отношение към тялото като татуиране.

Татуировките служат и за полова социализация. Въпросът е: как се социализираме като „мъже” и „жени”? Социализацията започва още от раждането. Първичната социализация е най-важна за изграждането на хабитуса. Можем да разглеждаме първичната социализация през много индикатори, като играчки, дрехи, игри и т.н. Например на момчетата се дават кукли, с които да играят на семейство или майки, обличат „женски дрехи”, носят „женски” цветове и т.н. На момчетата се дават колички, камиончета, конструктори, те обличат „момчешки” дрехи, избират се „момчешки” цветове. Това е специфично, защото се подразбира от само себе си - на едно момиче няма да купим подарък кукла войник. Т.е., тези полови роли са ясни, те са всекидневни очевидности, във всекидневния живот никой не ги проблематизира - интересно е да видим как в различна култура се извършват половите социализации, ако има такива. Социализацията е свързана с бъдещата роля, която ще играят , чрез нея

индивидите по-лесно привикват към определени роли. Момчетата са подготвяни например да станат майки, на тях им се втъпява, че те са от 'нежния пол'. Момчетата са подготвяни да станат шофьори, бащи, войници и т.н. или в противоположност на „нежния пол” - ”силният пол”. „Нежният” и „силният” пол имат специфични черти. Но това ще изясним по-късно.

Интересно е да разгледаме как децата от малки привикват с татуировките. В момента има кроасани („Чипита”) с татуировки и дъвки (те са нетрайни). Те са разделени на такива за момичета и съответно за момчета, т.е. те също извършват полова социализация. Картинките за момчета са коли, дракони, а за момичета са рози, пеперудки и всякакви символи, които изразяват принадлежността към определен пол. Така децата се социализират към определен пол, но също и привикват от малки с татуировките, затова при по-младото поколение те се възприемат като нещо естествено. При възрастните хора те не се възприемат като толкова естествени.

Децата се социализират повече от групата на връстниците, отколкото от семейството, затова те приемат повече неща от връстниците си. От тук произхожда и конфликтът между поколенията – например едните са по-склонни да приемат татуировките, а другите - по-малко.

Мъжът и жената имат специфични черти. Жените се конструират като нежни, елегантни, а мъжете - като силни. Как правят избора си на картинки? Спрямо своята полова роля - жените по-често избират рози, пеперудки, плетеници - „Алиса има пет **татуировки** - свещено сърце на тила си; самодива на бедрото си; рози, наредени като мъниста, на гърба си; ангел на левия си глезен...” (www.news-bg.com/zabava/kluki/biography/milano.html). Не можем да си представим мъж, който да си сложи такива знаци, защото татуировките са и знаци на полова принадлежност. Ако направим преглед на студиата за красота, които претендират, че се занимават с „женската красота”, ще открием, че повечето, освен с обикновени операции като фризьорство, маникюр и т.н., се занимават и с татуировки (dalavera.net, www.nefertiti-bg.com). Това означава, че татуирането се е утвърдило като женска практика, като начин да моделираш тялото си като „женско”. Конструирането на жената като „нежна” води до това: „при татуирането числено превъзходство все още има силният пол” (<http://avtora.com/news/nowini>). Как става така, че „силният пол” е по-склонен да си прави татуировки? Какъв е образът на мъжа? Мъжете се конструират като силни, здрави и т.н. Това съвпада с образите на татуираните като хора с ниско образование, затворници и т.н., защото татуировката се интерпретира като изразяваща сила и

агресия, или пък бунтарство - особено при по-старото поколение (интервю 4).

Но тези полови дистинкции често се обръщат. Жените все повече стават „мъжки“, те работят, вършат работа, която преди се е смятала за „мъжка“ и обратното. Това води до едно постепенно сливане на ролите „мъж“ и „жена“. Жените си слагат и „мъжки“ татуировки, което е белег на припознаване като по-агресивна жена, а и често се интерпретират като сексуална агресия - „татуировката издава свободния нрав на жената“. Също жените, които са татуирани, се определят като по-интересни: „татуировките винаги са носели дух на авантюризм и загадъчност“. Има дори сайт „вдъхновен от татуираните жени“ (www.tatoedwomanhood.com). Но все пак факт е, че мъжете са по-склонни да си правят татуировки и изборът им е тясно свързан с половата социализация, т.е. тя е инструмент за припознаване с определен пол.

Татуировката е инструмент, чрез който можем да изследваме социалната реалност - да разберем разграниченията, които се постигат чрез нея, и специфичното отношение към тялото. Можем да си обясним как се конструират идентичности, през какви фактори. Разбира се, има много гледни точки по този въпрос, но това е едно от рационалните обяснения на този феномен.

Интервю 1:

19 години, мъж

Теми на разговор:

- Принадлежи ли към някаква група, каква и какви са практиките в нея

Интервюираният се определя като рапър

- Какво е отношението му към татуировките

Положително

- Искан ли да има и как е решил

Искан да има

- Как са приели това родителите му и приятелите му
- Дали татуировката е знак, символ на групи
- Дали може да попречи на бъдещия му опит
- Има ли мъжки и женски татуировки

Интервю 2:

23 години, мъж

Теми на разговор:

- Принадлежи ли към някаква група, каква и какви са практиките в нея
- Какво е отношението му към татуировките
- Исква ли да има
- Дали татуировката е знак, символ на групи
- Дали може да попречи на бъдещия му опит
- Има ли мъжки и женски татуировки

Интервю 3:

19 години, жена

Теми на разговор:

- Принадлежи ли към някаква група, каква и какви са практиките в нея
- Какво е отношението ѝ към татуировките

Положително

- Исква ли да има и как е решила
- Как са приели това родителите и приятелите ѝ
- Дали татуировката е знак, символ на групи
- Дали може да попречи на бъдещия ѝ опит
- Има ли мъжки и женски татуировки

Интервю 4:

53 години, мъж

Теми на разговор:

- Какво е отношението му към татуировките
- Какво изразяват
- Ако детето му иска да има, как би реагирал
- Дали татуировката е знак, символ на групи
- Дали може да попречи на бъдещ опит
- Има ли мъжки и женски татуировки

Интервю 5 :

46 години, жена

Теми на разговор:

- Какво е отношението ѝ към татуировките
- Искане ли да има
- Ако детето ѝ иска да има, как би реагирала
- Дали татуировката е знак, символ на групи
- Дали може да попречи на бъдещ опит
- Има ли мъжки и женски татуировки

Интервю 4 и 5 са проведени заедно

Библиография:

1. Е. Зарецки, "Раждането на политика на идентичността", "Глобални модерности", съставители: М.Федерстоун, С.Лаш, Р.Робертсън, изд. КХ, 2004, стр.341
2. „Consuming and identity”, стр.57
3. А. Тофлър, „Шок от бъдещето”, изд. Народна култура, 1992, София
4. Н. Елиас, „Относно процеса на цивилизация”, том.1 ,изд. Атика,1999, София